Št. 60. V Trstu, v sredo 28. julija 1886. Tečaj XI.

EDINOST

Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko.

»EDINOST« izhaja 2krat na teden vsako srede in sabote o poludne. Cena za vse eto prilogo 7 gl. za pol leta 3 gl. 50 kr., za četrt leta 1 gl. 75 kr. — Sama priloga s ane 1 gl. 50 kr za celo leto. — Posamezne številke se dobivajo pri opravništv u tobakarn v Trstu po 5 kr., v Gorici in v Ajdovščini po 4 kr. — *Naročnine, reklamacije in inserate* pošlama **Opravništvo, via Torrente, »Nova tiskarna«.**

Vsi *dopisi* se pošiljajo **Uredništvu »via Torrente« »Nuova Tipografia«;** vsak mora biti frankiran. Rokopisi brez posebne vrednosti se ne vračajo. — *Inserati* (razne vrste naznanila in poslanice) se zaračunijo po pogodbi — prav ceno; pri kratkih oglasih z drobnimi črkami se plačuje za vsako besedo 2 kr

Dušni proletarijat.

(Konec.)

Povoda, da toliko mladine zlasti v gimnazije sili, iskati je v tem, da je iz gimnazije odprta pot večjega dela služb; skoraj povsod tirja se bolj klasična omika in tudi dolgoletna skušnja uči, da mladenič vse drugačno mišljenje in omiko zadobi na gimnaziji — od onih, koji jo zadobe na realkah, rali česa menda, in tudi ker učencem iz realk je zabranjen vstop v večino stolic na vseučiliščih, zgubljajo realke svojo veljavo ter so redno manj obiskovane. Uzrok temu je torej neprimerna uravnava poslednjih služb.

Realke bi se morale gimnazijam pojednačiti ali povsem odpraviti; gimnazije pa preosnovati. Da se pa nesrečni duševni proletarijat odpravi, ne smelo bi se začeti, kakor se je, s znatnim povišanjem šolnine, kajti s tem se najbrže ne doseže smoter, kojega si je novi minister stavil; ne bodo se namreč v šolo sprejemali le odlični talenti ter se v njej vežbali, ampak mnogo se bode šolalo tudi duševnih ubožcev, sinov promožnih starišev, ki nemajo druge prednosti, razven one, da je Bog njih stariše z obilnejšimi materijalnimi darovi osrečil.

Naš namen ni dalje razpravljati to čudno šolsko prašanje, ki preti postati kriza in je na vsak način pravej vedi in omiki škodno. Nočemo tukaj govoriti o zasobnih zmožnostih, niti ne grajati sinov premožnih in bogatih roditeljev.

Gotovo je pa, da se ti tako radi in z veseljem ne uče, kakor ubožni dijaki, kajti prvi zanašajo se bolj na premoženje lastnih roditeljev, s katerim jim bode možno lepo živeti tudi brez visocih studij, v tem ko so zadnji nekako primorani se pridno učiti, da po končanej šoli kako službo dobe. Z novo postavo je ubožnejšemu delu ljudstva nekako otežkočeno šolo končati in si pozneje službe dobiti.

Vendar pa bi slabo umel ta zakon, kdor bi mislil, da je novi minister nameraval z njo iztrebiti kolikor mogoče ubožnejše dijake. Tega on ni hotel, niti nameraval storiti, kajti tedaj bi mu se v postavodajstvu lahko očitala krivica in strankarstvo. Postava mora biti jasna in vsem pravična, ne pa enim ugodna, drugim pa škodljiva. Takih zakonov od novega naučnega ministra ne smemo pričakovati, ker žalila bi in srdila ubožnejšo večino in napravila morda novemu naučnemu ministru še zaprek.

Da se je postava izdala, bilo je za to uzroka; in glavni uzrok je bil: da se mladina odvrne od preobilnega obiskovanja srednjih šol in obrne bolj na novejše trgovinske, obrtniške in druge šole. Ker je uže mej mladino iz srednjih šol prišedšo nadvladal tak proletarjat, naj bi se ta odpravil in obrnola zadnja na šole, ki jej bodo v javnem življenju bolj koristile. Trgovinske, obrtnijske in druge šole imajo namen mladeniče v trgovini, obrtniji, kmetijstvu itd. izuriti, da se potem s zanimanjem in veseljem poprimejo teh koristnih strok ter sami sebi in človeštvu pomagajo, pospešujoč koristne te stroke.

Namen ni sicer slab; ali bode li kedaj obistinjen? se li s tem odvzame, ali vsaj zmanjša nesrečni duševni proletarjat? —

Lahko prašanje, ali težek odgovor.

Pred vsem bile so te šole po največ v novejšej dobi ustanovljene ali vsaj preosnovane: dosedaj niso dokazale one praktične dobrote, kakoršna se je od njih ustanovljenja pričakovala; v nje se zategadelj tudi ne stavi ono zaupanje, kakor se je mislilo začetkoma. Mi ne bomo tukaj navajali broja učencev, ki so take šole pohajali, ker, da resnico povemo, nemamo podatkov; vendar pa to lahko trdimo iz razloga, da se sam naučni minister s tem bavi, da jih ljudstvu prikupi ter njegovo pozornost na nje obrne.

Nočemo tudi raziskavati uzroka, zakaj niso one šole tako obiskovane, kakor druge srednje; ali zdi se nam, da so temu uzrok najbolj gmotne razmere učencev, oziroma njih roditeljev. Bogatec in sin trgovca bode pohajal n. pr. trgovinsko šolo ali akademijo, da se v njej izuči, kako bode v prihodnje moral z lastno trgovino počenjati, da mu bode več nesla, da bode svoje premoženje množil itd. Ubožni sin pohaja tudi iste šole, ali z namenom si z pridobljenimi nauki potem potrebnega kruha preskrbovati; gotov je pa, da bode vedno moral služiti, da si pridobi potrebe za življenje.

Toliko jednemu kakor drugemu bodo sicer pridobljeni nauki v korist; ali vendar ne v enako korist. Tudi z njimi se godi kakor pravi pregovor: Si duo faciunt idem, non est idem. To so sicer naše prav priprosto povedane misli, morebiti v javnem življenju se vedno ne godi tako.

Mi nismo nasprotniki šol, ker ako bi bili, sami sebi bi obraz bili, šol nam je živa potreba radi omike za napredek človeštva, da se ono ne zgublja v mrak in temoto.

Vendar pa tudi slepo ne verujemo, da vsak napredek in vsaka omika pride brezizjemno le iz šol; omika da se pridobiti, ali vsaj se popolni v javnem življenju — to spoznava vsak misleči človek. Šola je teoretična, življenje pa praktično, kar si mej seboj nasprotuje. Iz teorije se sicer lahko pride na prakso, ali tu je potreba druzega posebnega učenja in opazovanja, učenja, ki se zadobi le z marljivostjo in delom.

Da vprav izšolani mladenič iz teorije na prakso pride, tirja dandanes skoraj v vseh službah nekolikoletno takozvano prakticiranje, kateremu se mora mladenič podvreči, ne da bi se mu plačal ta trud. Še le po dolgotrajnem 2 ali večletnem prakticiranji je v službi stalno nastavljen. Uže to prakticiranje, ki je postalo splošno, ne vabi mladine na one šole, kakor jih teži, ako so izvršili več razredov gimnazije ali realke.

Mogoče je tudi potem, da tak mladenič niti po dovršenej šoli in storjenej praktičnej preskušnji službe ne dobi, kar se ubožnejšim in manje znanim mladeničem dandanes pri obilosti šolane mladine prav lahko prigodi — in tu smo pred vratmi proletarjata, dušnega in telesnega uboštva, ki mladino tlači in habi, prosveti pa in šolam jemlje kredit.

Smelo rečemo, da naš kmet ne meni povsem napačno, ko trdi, da šola dosti ne velja, ampak največ vredna je izkušenost v javnem življenju.

PODLISTEK.

Koledovanje pri nas in drugod.

(Dalje).

Ko so odkoledovali, pijejo »vodko« (žganjico) in potem začnejo navadno plesati, ko jim goslarja zagodeta. Stari možje pa sedejo in počivajo, in gospodar gostuje jih dalje. — Gospodinja pa skliče nekaj deklic iz sosedstva in nastane veselica. To traja dotle, da gostje opazijo, da se koledniki, ki so ostali zunaj, bližajo zopet k hiši novega brata; ko se to zgodi, pa odrine vsa družba za njimi. Na tak način koledujejo po štiri, šest in več dni, dokler niso vse naselbine obhodili. Gospodar, katerega bi izpustili, smatral bi to za težko razžaljenje, kar »bratje« (družba) se ve nikdar ne store. Zbrane denarje in zrnje odnesó na to v nedeljo v cerkev, samo goldi in mavhonosci so od njih plačani.

Cerkvena bratovstva, o katerih je tukaj govor, sestavljajo se iz mož svobodnih in oženjenih. Kjer pa takšne bratovščine ni, pa si napravijo koledniki tako: Po večernicah pravega božičnega praznika gredo koledniki (sami) k dubovniku prosit, da bi jim dal dovoljenje za koledovanje, kajti brez tega bi jim nihče nečesa ne dal. Duhovnik si se ve izgovori za cerkev določen del, in ko ga zagotove, izpolni se jim prošnja. Koledovat pa hodevajo najrajše po hišah, kjer so dekleta za možitev, kajti poleg tega, da jim narede veselje s plesom, dobe še od deklet, ki se jim hote hvaležne skazati, bogate denarne darove, uže nemara dalje časa v ta namen hranjevane. Ko so s koledovanjem po vasi gotovi, oddajo določeni del duhovniku, ostalo pa se najbrž pospravi uže bližnjo nedeljo v globoki žep žida-krčmarja.

Kakor je iz opisa tukaj razvidno, opravlia se koleda pri Rusinih kaj veselo. Povsem nasprotni način pa je vdomačen na Moravskem, kjer namesto mladeničev pohajajo dekleta v družbi koledovat po hišah, kjer so mladeniči. Pri tem pojo:

»Stoji gruška pri Kalini,
Širja zgoraj kakor zdolaj,
Na njej gruške so rudeče,
Ki jih solnce dnevno peče.«

Kdo bo gruško to oklatil
In ljubljenki v dar poslal?
Sam naš Jožef jo oklati,
Da Katki kaj bo v dar poslati.«

Ali:

»Je izletela golobica
Iz prezornega otenca,
Zletela na polje ravno
Kjer kozolci polni so.

Janczek tam drva ravna,
Francika mu jih podaja:
»Ravnaj sam svoja drva
Saj nisem tvoja ljubica!«

Zakaj pa bi moja ne bila?
Ker si to mi že obljubila,
Obljubila pri svoji duši,
Da se ljubezen naj' ne zruši.

Zakaj pa bi moja ne bila?
Ker si to mi že obljubila
Obljubila to pod dobom,
Da se enkrat vzela bova.«

Ko se je to odpelo, stopi ena z deklet pred tovaršice ter reče: To se je pelo vse Jožefu Dvorjaku, nam v koledo naročeno in to vse za te, ker Katka Novakova je dosti zala deklica. Ko so sprejele darove, pa kolednice pojo:

»Ve kolednice, sedaj pa le bližje,
Tem mladim, zalim fantom naj vsa hvala je!
Daj vam večni Bog zdravje, srečo vso
Ter dvoje konj — nevesto zalo, mlado,
In krasno kočijo, okovano.«

Pri Poljakih pohajajo po koledovanji otroci s zvezdo — ki spada naravnost k jaslicom, katero nosijo koledniki o sv. treh kraljih z seboj. Način koledovanja je podoben načinu rusinskemu. Ta zveda, iz leskečega papirja narejena in na palico pridodelana, tako je vravnana, da se dá na razne strani obračati, nosi se tudi na Slovaškem z sobo, prav tako tudi v gornji Avstriji, kjer pohajajo tako imenovani »Sternsänger-ji« na okrog. Ta običaja opravljajo sedaj tukaj zgolj fantje po mestih, ko predstavljajo preoblečeni sv. trije Kralje z Jutrovega. Med Slovenci na deželi pa je sedaj še najobširnejše koledovanje o Svečnici, s katerim praznikom se ta zanimivi obred pri nas tudi končuje. Ti koledniki, po največ pevci in vsaj po dva skupaj, zataknejo si za klobuk in na suknjo svatovske kitice s trakovi, ter nosijo z seboj enako ozaljšano voščeno svečo, ki se med petjem v sobi prižge, ali tudi ne prižge. Da si trudijo zapeti vsako leto novo zloženo kolednico in se starejša poje še kod zgolj za nameček, to je samo ob sebi umevno. Ena teh ob tem času tukaj popevanih kolednic se glasi:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus! —
To je naš ti prvi glas —
Bod' Marija ti češčena
Zdaj ino na večni čas!

Tu na svetu je živela
Že pred osemnajst sto let;
Sad deviški je spočela
Ko se prav' mu Jezus svet'.

Ljuba svečenska devica!
Oh le prosi ti za nas!
Da bi naša ti dušica
Slišala nebeški glas!

Vsa pokorna je spolnila
Kar zahteval Mojzes je,
Da bi tudi nas učila
Vdati v božjo voljo se.

Ona ofrala je sina
Bogu večnemu za dar,
Da bi duša ti edina
Ne pogub'la se nigdar!

Da kadar b'mo mogli vmreti
In ločiti se od tod,
Nam duša vredna b'la sprejeti
Popotnico še za odhod!

Ko oči boj' otemnele,
Nam podana v roke luč;
Takrat, takrat, o Marija,
Pridi ti nam v pomoč!«

In naštevaje še več podobnih voščil se skončuje:

»Zdaj pa srečno vi ostan te!
Mi to pesem sklenemo —
In v spominu nas ohran'te,
Ljubi Jezus žegnaj vas!

Da bi enkrat vsi veseli,
Ko bo prišla smrt po nas
Mariji čast in hvalo peli
Zdaj ino na večni čas!«

(Konec prih..)